

NSVL'i optikatööstuse embleemidest

Toomas Aas, Voldemar Harvig & Margarita Spitsšakova

Meie veidravõitu huvi teatud embleemide suhtes sai alguse juhuslikust kingitusest, mille tõi tähetorni „Kusti“. Tegemist on julgeolekuorganite kasutuses olnud pealtvaatamiseseadmega, mille mõnel komponendil oli embleem, mis oli meile tundmatu. Kui me olime asja natuke uurinud, avastasime enda jaoks üllatusega, et meie sarnane huvi ei olegi haruldane. Nõukogude Liidu optikatööstuse ettevõtted kuulusid reeglina riigi „kaitsetööstus-kompleksi“. Paljud tehased ei omanud ametlikku nime, vaid numbrit – „numbritehased“ ehk „postkastid“. Reeglina toodete kataloogidest ega isegi kasutamisjuhendist ei olnud võimalik teada saada, millise tehasega oli tegemist ja kus see asus.

Samal ajal aga olid sageli tehastel embleemid ehk logod. Tänapäeval on võimalik tehaseembleemide järgi midagi arvata ja seetõttu püüdsime neid alguseks natuke koguda. Kui venekeelne tehase nimi kopeerida interneti otsingumootorisse, õnnestub reeglina midagi ikka leida. Meile oli üllatav, kui palju tegeletakse maailmas nõukogudeaegse optika kollektsioneerimisega. Vähe sellest, selgus kiiresti, et ka Nõukogude optikatehaste logosid on põhjalikult kogutud isegi näiteks Brasiilias sealsete fototehnika kollektsionääride poolt. Loomulikult on endise NSVL'i territooriumil ja eriti Venemaal sellega kõige rohkem tegeletud.

Kuna me olime juba sellega tegelema hakanud, siis kavatsesime koondada eriti põhjaliku ülevaate, kuid tekkis tunne, et antud temaatika on ammendamatu. Eriti kummaline on olukord ENSV-s olnud tööstusega, mida me ise mäletame, kuid mis ei kajastu ühiskondlikus mälus. Kuigi kuulsaid optikatehaseid Eestis ei ole olnud, püüdsime ometi leida midagi natuke optikaga seotut.

On vihjeid, et ka ENSV-s toodeti mingil määral optika seadmeid, näiteks Tallinna tehases Arsenal, kuid peale kuulduste me selle kohta midagi teada ei saanud.

Foto 1: „Kusti“ kingitus sisaldab detaile mitmest komplektist, kuna ükski neist pole täielik, pidime katsetamiseks valmistama ühe osa ise juurde

Foto 2: Üks detailidest, millel oli tundmatu embleem

Foto 3: „Krohvisisene“ diafragma avaga umbes 0.8 mm

Foto 4: KTB jälgib: katik on avatud

Foto 5: Katik on suletud, et auk seinas ei helendaks kui vaatleja silm ei kata okulaari kinni

Foto 6: Sarnane diafragma kui fotol 3, kuid arvatavasti seinast väljakoukimisel rikutud

Foto 7: Jälgimissüsteemi okulaar

Foto 8: Jälgimissüsteemi objektiiv I variant

Foto 9: Jälgimissüsteemi objektiiv II variant

Tootmiskoondis Norma (kuulus kohaliku tööstuse kategooriasse) välklambid **FIL** olid väga levinud ja hinnatud, kuna olid võrreldes teistes tehastes toodetutega suhteliselt kaasaegsed. Neis kasutati tavalisi ümmargusi elemente erinevalt teistes tehastes valmistatutest, milles tuli kasutada spetsiaalseid „kõrgepingepatareisid“. Välklampi optikaseadmeks nimetada on muidugi liialdus, kuna peale orgaanilisest klaasist valguse hajutaja see muud optikat ei sisalda.

Fotodel 10-13 on näha kunagine (1959-1978) kõige strateegilisem kaitsetööstuse toode, mida teadaolevalt on Eestis kunagi valmistatud (üks versioonidest). Need fototakistid tõi meile „Juku“. Fotol 5 on näha infrapunast kiirgust läbilaskev „must“ lääts fototakisti ees. Kuigi me ei tea kus need läätsed valmistati, võib tänu neile pida seda optikatooteks. Nii loemegi kaitseministeeriumi tehast A-1381 ehk avaliku nimega „Hans Pöögelmanni nimeline Elektrotehnika Tehas“ optikatööstusettevõtteks.

Foto 10: Peotäis fototakisteid 04-AN

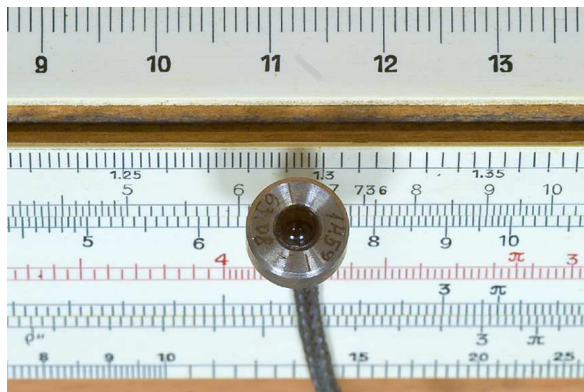

Foto 11: Korpuses fototakisti 04-AN eestvaade

Tehase A-1381 embleem

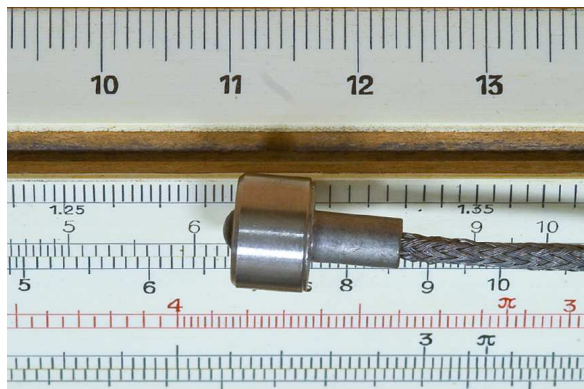

Foto 12: Korpuses fototakisti 04-AN küljvaade

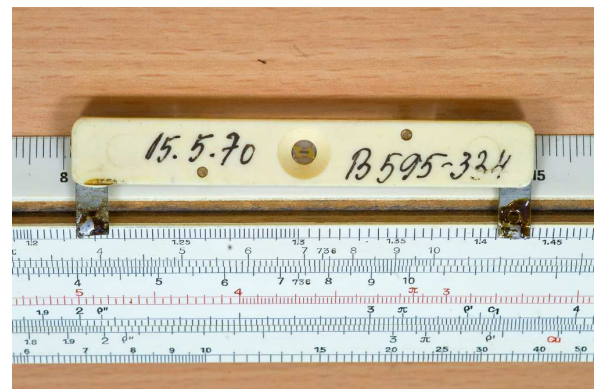

Foto 13: Fototakisti 04-AN „blisterpakendis“

„Pole kaugeltki küllaldane, kui on olemas IDEE, sest selle teostegemiseks on vaja tervet hulka keskkonna ja kaasaegsete loodud tingimusi. Sellise õnneliku olukorra eest võlgnen tänu just Eestile.“ - Walter Zapp

Walter Zapp (lätipäraselt: Valters Caps, sündinud 4.09.1905. Riia, surnud 17.07.2003. Binningen, Šveits) elas Minox'i konstrueerimise ja prototüübi valmistamise ajal Tallinnas (Nõmmel, Valdeku 35). Minox'i prototüüp valmis 1936. a. hilissuvel. Kuna Eesti tööstus on tavaliselt ükskõikne kodumaiste leidurite loomingu suhtes, siis vähegi ettevõtlikumad neist emigreeruvad. Kui näiteks Bernhard Schmidt pidi oma idee teostamiseks minema Saksamaale, siis Zapp leidis toetajaid juba Lätis.

Minox'i originaalmudelit toodeti Riias VEF tehases aastatel 1937-1943 vähemalt 20 000 tükki. Kuna Minox'i tootmise ajal jõudis Läti kuuluda nii Nõukogude Liidu kui ka Kolmanda Riigi koosseisu, on selle logo kuulumine antud nimekirja õigustatud.

Valsts Elektrotehnikā Fabrika (VEF), Riga, Latvijas Republika
VEF, Riia, Läti Vabariik
Walter Zapp'i miniatuurse fotoaparaadi „Minox“ logo 1937. a.

Foto 14: NSV Liidu aegne Minox'i graaveering

Foto 15: Kolmanda Riigi aegne sümbolika Minox'i küljel

OÜ RAADIO-ELEKTROTEHNIKA TEHAS RET asutati aastal 1935, nationaliseeriti 1940. aastal ja muudeti nimi ka punasemaks ning u. 1993. a. likvideeriti nagu enamus tööstusest. Kuid kuna meid huvitasid optikat sisaldavad seadmed, siis on teada, et Jõe tänavale ehitati spetsiaalne hoone laserplaadimängijate optika tootmiseks ja jõuti paigaldada ka Lääne-Saksa päritoluga sisseseade. Seetõttu oli tegemist optikatehasega, kuigi me ei saanud teada, kas seal midagi ka toota jõuti. Need vähesed ESTONIA 010 laserplaadimängijad, mis valmistati, olid kuulduste järgi komplekteeritud import-komponentidest.

vanem logo

uueem logo

praegune
logo

Азовский оптико–механический завод
Azovi optika-mehhaanika tehas, Azov,
Venemaa

Завод и производственное объединение
«Арсенал»
Tehas ja tootmiskoondis „Arsenal“, Kiiev, Ukraina

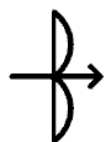
Уманский завод «Вега»
Umani tehas „Vega“, Uman, Ukraina Kuni 1996.
aastani kuulus koondisse „Arsenal“ ja kasutas selle
embleemi

Завод «Вибратор»
Tehas „Vibraator“, Leningrad
(praegune St. Petersburg), Venemaa

ПО «Виброприбор»
Tootmiskoondis „Vibropribor“, Kišinjov (praegune
Chisinau), Moldova

kuni 1980.
aastate
lõpuni

praegu
kehtiv logo

Вологодский оптико-механический завод
Vologodski optika-mehhaanika tehas, Vologda
oblast, Venemaa

Завод «Геодезия»
Tehas „Geodeesia“, Moskva, Venemaa

Завод «Геофизика»
Tehas „Geofüüsika“, Moskva, Venemaa

Государственный оптико-механический завод
Riiklik optika-mehhaanika tehas, Leningrad (St. Petersburg), Venemaa

Рогачевский завод «Диaproектор»
Rogachevi tehas „Diaprojektor“, Rogachev, Valgevene

Оптико-механический завод «Зенит»
Optika-mehhaanika tehas „Zenit“, Vilejka, Valgevene

Завод экспонометрических приборов
Eksponeemetrilise aparatuuri tehas, Moskva, Venemaa

Завод имени А.А. Масленникова
A.A. Maslennikovi nimeline tehas, Kuibõšov (nüüd Samara), Venemaa

kuni
aastani
1962

hilisem
variant

Загорский оптико-механический завод,
Сергиев Посад (Загорск)
Zagorski optika-mehhaanikatehas, Sergijev Possad
(kuni 1930 aastani kandis nime Sergijev ning
1930-1991 Zagorsk), Moskva oblast, Venemaa
**Logo hilisem variant ongi kogu selle loo
peasüüdlane**

Изюмский оптико-механический завод,
Изюм, Украина
Izjumi optika-mehhaanika tehas

ИЗОС

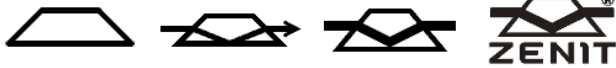

ИПЗ

Изюмский приборостроительный завод
им. Дзержинского, ИПЗ
(бывший Изюмский завод оптического
стекла, ИЗОС), Изюм, Украина
Dzeržinski nimeline Izjumi aparadihitustehas
(endine Izjumi optilise klaasi tehas), Izjum,
Ukraina

Киевский завод автоматики
им. Г.И. Петровского, Киев, Украина
G.I. Petrovski nimeline Kiievi automaatika tehas.
Kiiev, Ukraina

ZENIT ZENIT
ЗЕНИТ ЗЕНИТ

Красногорский механический завод
им. С. А. Зверева, Красногорск
S.A Zverevi nimeline Krasnogorski mehhaanika-
tehas, Krasnokorsk, Venemaa

Казанский оптико-механический завод,
Казань
Kaasani optika-mehhaanika tehas, Kaasan,
Venemaa

Лыткаринский завод оптического стекла,
Лыткарино
Lõtkarino optilise klaasi tehas, Lõtkarino,
Venemaa

Ленинградский завод фотопринад-
лежностей, Ленинград
Leningradi fototarvikute tehas.
Leningrad (St. Petersburg), Venemaa

Ленинградский оптико-механическое объе-
динение, Ленинград
Leningradi optika-mehhaanika koondis, Leningrad
(St. Petersburg), Venemaa

Ленинградский оптико-механический завод,
Ленинград
Leningradi optikamehhaanika tehas,
Leningrad (St. Petersburg), Venemaa

Минский механический завод
им. С. И. Вавилова, Минск, Белоруссия
S.I. Vavilovi nimeline mehhaanikatehas, Minsk,
Valgevene

Новосибирский приборостроительный завод, Новосибирск
Novosibirski aparadiehitustehas, Novosibirsk, Venemaa

Научно-производственное объединение «Оптика», Москва
Teaduslik-tootmiskoondis „Optika“, Moskva, Venemaa

Оптико-механический завод Главного управления местной промышленности, Ленинград
Kohaliku tööstuse peavalitsuse optika-mehhaanikatehas, Leningrad (St. Petersburg), Venemaa

Опытный оптико-механический завод «Русские самоцветы», Ленинград
Optika-mehhaanika katsetehas „Vene vääriskivid“, Leningrad (St. Petersburg), Venemaa

Завод «Прогресс», Ленинград
Tehas „Progress“, Leningrad (St. Petersburg), Venemaa

Ростовский оптико-механический завод, Ростов Великий
Rostovi optika-mehhaanikatehas, Rostov, Venemaa

Ленинградский завод «Техприбор», Ленинград (Санкт-Петербург)
Leningradi tehas „Tehnoaparaat“, Leningrad (St. Petersburg), Venemaa

Харьковский завод точного приборостроения, Харьков
Harkovi täpisaaparaatide tootmise tehas „Täpisaaparaat“, Harkiv, Ukraina

Салаватский оптико-механический завод
(«Беркут»), Салават
Salavati optika-mehhaanikatehas, Salavat,
Venemaa

Уральский оптико-механический завод,
Свердловск (Екатеринбург)
Urali optika-mehhaanikatehas, Sverdlovsk
(Jekaterinburg) , Venemaa

Харьковский машиностроительный завод
«ФЕД», Харьков, Украина
Harkovi masinaehitustehas „FED“, Harkiv, Ukraina

Феодосийский оптический завод, Крым,
Украина
Feodossija optikatehas, Feodossija, Krimm,
Ukraina

Черкасский завод «Фотоприбор»,
Черкассы, Украина
Tšerkassõ tehas „Fotoaparatuur“, Tšerkassõ,
Ukraina

Оптико-механический завод «Юпитер»,
Валдай
Optika-mehhaanikatehas „Jupiter“

Государственный оптический институт
им. С. И. Вавилова
S.I. Vavilovi nimeline riiklik optikainstituut

Топографическая Служба Военно-
Воздушных Сил
Sõjaõhujõudude Topograafia teenistus

Viited

<http://www.davidicke.com/forum/showthread.php?t=90265>
<http://en.wikipedia.org/wiki/Stasi>
<http://www.sovietcams.com/index.php?1946411876>
<http://www.binbow.ru/companies/companies.htm>
<http://www.subclub.org/shop/riga.htm>
<http://www.policeflashers.com/showthread.php?p=13560>
<http://www.arscamera.com/content.php?article.1>
<http://cccpcamera.photo-web.cc/RussianCamera/Kaisetsu/FACTORY/FACTORY.html>
<http://cccp.alien-planet.net/accessories1.htm>
<http://cccp.alien-planet.net/cameras.htm>
<http://herron.50megs.com/russian.htm>
<http://cameras.alfredklomp.com/logos/>
<http://rafcamera.com/impir-russian-spy-movie-camera-p-141.html>
<http://www.commiecameras.com/sov/index.htm>
<http://www.subclub.org/shop/riga.htm>
<http://www.zenitcamera.com/qa/qa-logos.html>
<http://www.novacon.com.br/historindex.htm>
<http://www.collectorsquest.com/collection/item/21309/zorki-3m.html>

Foto 16: STASI erikaamera meenutab kõige rohkem Zagorskis valmistatud jälgimisseadet